

ANALIZA MEHANIZAMA ZA HARMONIZACIJU SUDSKE PRAKSE SA PREPORUKAMA ZA UNAPREĐENJE

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savet Evrope

ANALIZA MEHANIZAMA ZA HARMONIZACIJU SUDSKE PRAKSE SA PREPORUKAMA ZA UNAPREĐENJE

Branko Nikolić

Konsultant Saveta Evrope

Februar 2023. godine

Savet Evrope

Analiza mehanizama za
harmonizaciju sudske prakse
sa preporukama za unapređenje

Branko Nikolić
Konsultant Saveta Evrope

Ova publikacija je pripremljena uz
finansijsku podršku Evropske unije
i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva
odgovornost autora i ni u kom
slučaju ne predstavlja zvanične
stavove Evropske unije ni Saveta
Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda
(do 500 reči), osim za komercijalne
svrhe, pod uslovom da je očuvan
integritet teksta, da se izvod ne
koristi izvan konteksta, da ne daje
nepotpune informacije niti na
neki drugi način dovodi čitaoca
na pogrešne zaključke o njegovoj
prirodi, obimu ili sadržaju teksta.
Izvor teksta je uvek obavezno
navesti na sledeći način
"© Savet Evrope, 2023". Sve druge
zahteve za reprodukciju/prevod
dela i celog teksta, treba uputiti na
Direktorat za komunikacije, Savet
Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili
na publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja
se odnosi na ovu publikaciju treba
uputiti na adresu: Council of Europe
Department for the Implementation
of Human Rights, Justice and Legal
Co-operation Standards
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

Dizajn:
DNA Communications

Fotografije:
XXXX XXXXXXXXX

©Savet Evrope, februar 2023.
Sva prava zadržana.
Licencirano Evropskoj uniji
pod uslovima.

Sadržaj

UVOD	4
Metod rada	4
ZNAČAJ USPOSTAVLJANJA MEHANIZAMA KOJI OBEZBEĐUJE DOSLEDNOSTI SUDSKE PRAKSE	5
NORMATIVNO UREĐENJE HARMONIZACIJE SUDSKE PRAKSE	6
Relevantne odredbe za harmonizaciju sudske prakse iz novog Zakona o uređenju sudova	6
Odeljenje sudske prakse	7
Uputstva o rad odeljenja sudske prakse apelacionog suda	7
ULOGA VRHOVNOG KASACIONOG SUDA U HARMONIZACIJI SUDSKE PRAKSE	8
Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse VKS-a kod usvajanje pravnih shvatanja	8
Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse VKS-a kod donošenje odluka	9
MEHANIZAM ZA HARMONIZACIJU SUDSKE PRAKSE IZ SUDSKOG POSLOVNIKA	10
Mehanizam za ujednačavanje sudske prakse apelacionih sudova	10
Mehanizam za ujednačavanje sudske prakse drugostepenog suda	10
Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse kod usvajanje pravnih shvatanja	10
Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse kod donošenja odluka	11
PLAN AKTIVNOSTI VRHOVNOG KASACIONOG SUDA RADI UJEDNAČAVANJA SUDSKE PRAKSE	12
Obaveze sudova republičkog ranga na harmonizaciji sudske prakse	12
Horizontalno i vertikalno ujednačavanje sudske prakse	13
Sporazum predsednika apelacionih sudova o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova	13
Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse iz Sporazuma predsednika apelacionih sudova	14
Baza sudske prakse	15
ČUVANJE I OBJAVLJIVANJE SUDSKIH ODLUKA I PRAVNIH STAVOVA I SHVATANJA	16
ZAKLJUČCI :	17
O mehanizmima za harmonizaciju sudske prakse	17
O nedostacima u normativnom okviru	17
O potrebama odeljenja sudske prakse	19
O elektronskoj bazi sudske prakse VKS-a	19
O Uputstvu o načinu unosa sudskih odluka u bazu sudske prakse VKS-a	19
O Sporazumu o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova	20
O Planu aktivnosti Vrhovnog kasacionog suda radi ujednačavanja sudske prakse	20
PREPORUKE	21
Mehanizmi za harmonizaciju sudske	21
Unapređenje normativnog okvira	21
Unapređenje korišćenja elektronske baze sudske prakse VKS-a	22
Uključivanje odluka viših sudova u bazu sudske prakse	23
Unapređenje rada odeljenja sudske prakse	23
Ažuriranje Otvorene Liste Deskriptora baze sudske prakse	23
Izmena Pravilnika o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama	24
Obuka za poslove odeljenja sudske prakse	24
Podrška organizaciji zajedničkih sastanaka apelacionih sudova	25
Uputstvu o načinu unosa sudskih odluka u bazu sudske prakse VKS-a	26
Uputstva o radu odeljenja sudske prakse apelacionog suda	26
Sprovođenje obaveza sudova republičkog ranga na harmonizaciji sudske prakse	26
Podizanje svesti o značaju harmonizacije sudske prakse i korišćenju alata za pretraživanje sudske prakse domaćih i stranih sudova	26

Uvod

Analiza mehanizma za harmonizaciju sudske prakse urađena je u okviru zajedničkog projekta Evropske Unije i Saveta Evrope „Podrška reformi pravosuđa u Srbiji“ . Komponenta IV ovog projekta ima za cilj da doprinese postizanju prelaznog merila 1.3.9 iz poglavlja 23 Akcionog plana: „Srbija obezbeđuje kvalitativno unapređenje nacionalne sudske prakse, čineći je doslednijom i usaglašenom sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima“. U skladu sa tim, ova Analiza ima za cilj izradu preporuka za unapređenje dostupnih ili razvoja novih mehanizama koji uređuju i obezbeđuju doslednosti sudske prakse i njenu usklađenost sa praksom Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP)¹.

Ova analiza daje pregled postojećeg mehanizma za harmonizaciju sudske prakse koji se primenjuje u Vrhovnom kasacionom sudu (VKS), apelacionim i drugim drugostepenim sudovima, kao i pregled normi od uticaja na harmonizaciju sudske prakse, sa ciljem da se ustanove eventualni nedostaci i daju preporuke za njihovo prevazilaženje. U tu svrhu razmatrano je i faktičko stanje kad je u pitanju rad odeljenja sudske prakse i načini na koji sudovi čuvaju i objavljuju svoje odluke.

Metod rada

U svrhu izrade ove analize razmatrane su relevantne odredbe Ustava Republike Srbije, Zakona o Sudijama, Zakona o uređenju sudova, Sudskog poslovnika, Poslovnika o uređenju i radu Vrhovnog kasacionog suda, Zakona o parničnom postupku, Zakona o krivičnom postupku. Takođe je razmatran i relevantna praksa Evropskog suda za ljudska prava.

Pored navedenog, razmatrana je i sadržina Plana aktivnosti Vrhovnog kasacionog suda radi ujednačavanja sudske prakse, Sporazuma predsednika apelacionih sudova o mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova, Uputstva o radu odeljenja sudske prakse apelacionog suda, Uputstva o načinu unosa sudskih odluka VKS-a, Akta o Anonimizaciji VKS-a, Otvorene liste Deskriptora. Takođe su razmatrane i ranije urađene analize mehanizama za harmonizaciju sudske prakse i rada odeljenja sudske prakse. Pred navedenog, uzeto je u obzir i trenutno stanje kada je u pitanju objavljivanje sudskih odluka i upotreba it-alata i izvršen je uvid u Bazu sudske prakse (<https://www.sudskapraksa.sud.rs/sudska-praksa>).

¹ Dokument je pripremljen od strane angažovanog eksperta. Nalazi, zaključci i interpretacije izražene u ovom dokumentu su stavovi samog autora i ne mogu se smatrati da odražavaju politiku ili mišljenja Saveta Evrope i Evropske Unije.

Značaj uspostavljanja mehanizama koji obezbeđuje doslednosti sudske prakse

Ustav Republike Srbije u Član 21. st. 2 propisuje da svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. Takođe i Član 36. Ustava jemči jednaku zaštita prava pred sudovima. ESLJP je zauzeo stav da je jedan od fundamentalnih načela vladavine prava princip pravne sigurnosti, koji garantuje, inter alia, određenu pravnu izvesnost i doprinosi poverenju javnosti u sudove². Sa druge strane, dugotrajno postojanje protivrečnih sudskih odluka može stvoriti stanje pravne nesigurnosti, koje smanjuje poverenje javnosti u pravosudni sistem, dok je ovo poverenje jedan od osnovnih postulata države zasnovane na vladavini prava³.

ESLJP odlučujući o povredi člana 6. Konvencije, prepoznao je postojanje protivrečnih sudskih odluka kao karakteristiku svojstvenu sudskim sistemima, koji su zasnovani na mreži prvostepenih i drugostepenih sudova, ali da se to, samo po sebi, ne može smatrati povredom Konvencije⁴. ESLJP je u više navrata odlučivao u predmetima koji se odnose na protivrečne sudske odluke⁵, te je tako imao priliku da zauzme stav o pitanju pod kojim uslovima protivrečne odluke domaćih sudova krše zahtev u vezi sa pravičnim suđenjem iz člana 6. stava 1. Konvencije⁶. Pored „duboke i dugoročne“ prirode nedoslednosti sudskih odluka, sud navodi i pravnu nesigurnost, koja je rezultat nedostatka mehanizama za rešavanje protivrečnih odluka, kao razlog za utvrđivanje postojanja kršenja prava na pravično suđenje⁷. Sud je pri tome objasnio kriterijume kojima se rukovodio pri oceni da li postoje „duboke i dugoročne razlike“ u sudskoj praksi⁸.

Na kraju, sud je više puta istakao značaj uspostavljanja mehanizama kojima bi se osigurala doslednost sudske prakse i uniformnost jurisprudencije sudova. Sud je isto tako zauzeo stav da je odgovornost država da organizuju svoje pravne sisteme na takav način da se izbegne usvajanje protivrečnih presuda⁹.

2 Brumărescu v. Rumunije, stav 61 ; mutatis mutandis, Ştefănică i ostali v. Rumunija, stav 38;

3 Paduraru v. Rumunija, stav 98; mutatis mutandis, Sovtransavto Holding v. Ukraine; Vinčić i ostali protiv Srbije, stav 56 ; mutatis mutandis, Tudor Tudor v. Romania; Ştefănică i ostali v. Rumunija, stav 38).

4 Santos Pinto v. Portugal, stav 41;

5 Zielinski i Pradal i Gonzalez i ostali v. Francuske; Paduraru v. Rumunije; Beian v. Rumunije i Iordan Iordanov i ostali v. Bugarske;

6 Perez Arias v. Španije; Ştefan i Ştef v. Rumunije; Iordan Iordanov i ostali, citirana gore, st. 48-49; i Schwarzkopf i Taussik v. Češke Republike;

7 Tudor Tudor v. Romania, st. 30-32; Ştefănică i ostali v. Romania, st. 37-38;

8 Iordan Iordanov i ostali, v. Bugarske, st. 49-50

9 Vrioni i ostali v. Albanije; Mullai i ostali v. Albanije; i Brezovec v. Hrvatske;

Kako osim mogućnosti podnošenja ustavne žalbe zbog povrede prava na jednaku pravnu zaštitu iz člana 36 Ustava, nije predviđena u parničnom ili krivičnom postupku procesna mogućnost ulaganja pravnog leka po osnovu protivrečnih sudskih odluka, Srbija pripada velikoj grupi zemalja čiji zakoni ne predviđaju posebno sredstvo za rešavanje mogućih protivrečnih sudskih odluka. Zbog ovoga je važno da se uspostave i primenjuju jasni i efikasni mehanizmi za harmonizaciju sudske prakse, kako bi se sprečilo postojanje takvih odluka.

Mehanizmi za ujednačavanje sudske prakse, ma koliko potrebni, ne smeju ni na koji način ugrožavati slobodu odlučivanja sudija. Vrlo je delikatan zadatak da se u pravnim sistemima koji su zasnovani na mreži prvostepenih i drugostepenih sudova, kao što je naš sistem, uspostave mehanizmi za harmonizaciju sudske prakse koji će uspešno sprečiti dugoročnije postojanje protivrečnih sudskih odluka, a koji neće na bilo koji način ugroziti slobodu odlučivanja sudija.

Ujednačena sudska praksa kao važan preduslov predvidljivosti sudskog odlučivanja koje stvara pravnu sigurnost kod građana i jača poverenje u sudstvo, nije nepromenljiva konstanta, koja ne prati ekonomske, socijalne, tehnološke i druge promene kojima je društvo neprestano izloženo. Niži sud u drugom predmetu može u istoj stvari i drugačije da odluči od pravnog shvatanja ili pravnog stava višeg suda, ali se od njega očekuje da dobro obrazloži svoju odluku, kako bi eventualno prošla proveru po pravnom leku. Možda upravo novi pravni stav izražen u toj odluci dovede do izmene prakse i preispitivanja prethodno usvojenih pravnih shvatanja i stavova. Zbog toga usklađivanje sudske prakse ne sme da dovede do osujećivanja daljeg razvoja sudske prakse. Način na koji sudije primenjuju zakon mora da prati društvene promene. Stoga mehanizmi kojima se postiže pravna sigurnost moraju ostavljati prostora da se sudska praksa postepeno razvija i da se menjaju tumačenja zakona koja su postala zastarela.

Normativno uređenje harmonizacije sudske prakse

Pored navedenih ustavnih odredbi koje garantuju jednakost stranaka u postupku, relevantne odredbe za harmonizaciju sudske prakse nalaze se u Zakonu o uređenju sudova, Sudskom poslovniku, kao i Poslovniku o uređenju i radu Vrhovnog kasacionog suda. Kao što će biti izloženo, odredbe poslovnika predviđaju i određene mehanizme za harmonizaciju sudske prakse. Mehanizmi za harmonizaciju takođe su predviđeni i Planom aktivnosti na harmonizaciji sudske prakse VKS-a, Sporazumom predsednika apelacionih sudova o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova, kao i Uputstvom o rad odeljenja sudske prakse apelacionog suda.

Relevantne odredbe za harmonizaciju sudske prakse iz novog Zakona o uređenju sudova

Član 26, koji uređuje nadležnost apelacionog suda, u stavu 3 propisuje da apelacioni sud održava zajedničke sednice i obaveštava Vrhovni sud o spornom pitanju od značaja za rad sudova u Republici Srbiji i ujednačavanje sudske prakse.

■ Član 32, koji uređuje nadležnost Vrhovnog suda, u stavu 3 propisuje da VS obezbeđuje jedinstvenu sudsku primenu prava i jednakost stranaka u sudskom postupku.

■ Član 34. određuje da se odluka Vrhovnog suda o vanrednom pravnom sredstvu i u drugim stvarima određenim zakonom objavljuje na internet stranici Vrhovnog suda.

■ Član 38, koji uređuje delokrug sudskog odeljenja, propisuje da se na sednici odeljenja, između ostalog, razmatraju pravna i druga pitanja od značaja za odeljenje. Stav 2 propisuje da odeljenje apelacionog suda, Privrednog apelacionog suda i Prekršajnog apelacionog suda razmatraju i pitanja važna za rad područnih sudova.

■ Član 40, koji uređuje rad Odeljenja sudske prakse, propisuje da Odeljenje sudske prakse prati i proučava praksu suda i međunarodnog sudskog organa i obaveštava sudiju, sudijskog pomoćnika i sudijskog pripravnika o pravnom shvatanju suda.

■ Član 42, koji uređuje rad Zajednička sednica odeljenja, propisuje da se Zajednička sednica odeljenja saziva se kad je za razmatranje pravnog pitanja potrebna saradnja najmanje dva odeljenja.

■ Član 45, koji uređuje rad Sednica odeljenja VS-a, propisuje da se Sednica odeljenja saziva se i ako između pojedinih veća nastane nesaglasnost u primeni propisa ili ako jedno veće odstupa od pravnog shvatanja prihvaćenog u svojoj praksi ili od pravnog shvatanja koje su prihvatila sva veća. Stavom 3 je regulisano da je pravno shvatanje usvojeno na sednici odeljenja obavezuje sva veća u sastavu odeljenja.

■ Ovim se završava spisak zakonskih odredbi koje uređuju pitanja od značaja za harmonizaciju sudske prakse. Novi zakon je bez izmena njihove sadržine preuzeo navedene odredbe iz starog zakona. Kao što se može videti, ova pitanja su fragmentarno uređena odredbama zakona koje, osim odredbi o odeljenju sudske prakse, suštinski uređuju druga

pitanja, kao što su nadležnost apelacionog i Vrhovnog suda, delokrug rada sudskog odeljenja, zajednička sednica odeljenja ili odeljenja Vrhovnog suda. Zakonske odredbe ne predviđaju mehanizam za harmonizaciju sudske prakse.

Odeljenje sudske prakse

U obezbeđivanju doslednosti sudske prakse, pored Sednice odeljenja, ključnu ulogu imaju odeljenja sudske prakse. Kako je navedeno u članu 40 novog Zakona o uređenju sudova, odnosno Članom 27 st. 2 Sudskog poslovnika, Odeljenje sudske prakse prati i proučava praksu suda i međunarodnog sudskog organa i obaveštava sudiju, sudijskog pomoćnika i sudijskog pripravnika o pravnom shvatanju suda.

■ Rad odeljenja sudske prakse bliže je uređen Sudskim polovnikom. Rad odeljenja sudske prakse VKS-a takođe se uređuje i Poslovnikom o uređenju i radu VKS-a. Članom 27 Sudskog poslovnika je predviđeno da se Odeljenja sudske prakse obavezno osnivaju u sudovima republičkog ranga i apelacionim sudovima, kao i da mogu postojati u sudu s većim brojem sudija. Članom 31. Poslovnika, predviđeno je da se na sednici odeljenja sudske prakse utvrđuju i pripremaju predlozi o pitanjima iz sudske prakse koji će se izneti na sednici svih sudija radi zauzimanja određenog stava u cilju ujednačavanja sudske prakse.

■ Posebno važna uloga odeljenja sudske prakse u pokretanju inicijative za zauzimanje ili preispitivanje pravnih stavova od strane Sednice odeljenja, uređena je članom 199 poslovnika, dok je takođe važna uloga ovog odeljenja u usklađivanju prakse veća, uređena članom 200 poslovnika, kao što će biti naknadno objašnjeno.

Uputstva o rad odeljenja sudske prakse apelacionog suda

I majući u vidu potrebu da se bliže uredi rad odeljenja sudske prakse i uskladi sa ulogom koje ovo odeljenje treba da ima u harmonizaciji sudske prakse, predsednici apelacionih sudova u februaru 2017. godine zajedeno su usvojili Uputstvo o radu odeljenja sudske prakse apelacionog suda. Ovim uputstvom su, između ostalog, precizno definisane funkcije Predsednika i zamenika predsednika odeljenja, rukovodilaca evidencije sudske prakse za pojedine pravne oblasti i njihovih zamenika, kao i sudijskih pomoćnika u ovom odeljenje. Ovim uputstvom je bliže uređeno i objavljivanje odluka na internet stranici suda, anonimiziranje odluka, i njihovo razvrstavanje u skladu sa Otvorenom listom deskriptora (ključnih reči).

Uloga Vrhovnog kasacionog suda u harmonizaciji sudske prakse

U mnogim zemljama, kao i u Srbiji, sudovi najviše instance igraju ključnu ulogu u ujednačavanju sudske prakse i definisanju smernica za pravilno tumačenje zakona. Članom 32 novog Zakona o uređenju sudova (ZoUS-a) popisano je da Vrhovni kasacioni sud obezbeđuje jedinstvenu sudsku primenu prava i jednakost stranaka u sudskom postupku.

Nesporno je da VKS to radi kroz svoje konkretne odluke, koje donosi u rešavanju spornog pravnog pitanja ili po vanrednim pravnim lekovima. Iako sudske odluke ne predstavljaju izvor prava, odluke VKS-a deluju posebno snagom autoriteta najviše sudske instance. Takođe, sudije znaju da mogu da očekuju da njihova odluka, ako bude razmatrana od strane drugostepenog suda ili po vanrednom pravnom sredstvu od strane VKS-a, bude ukinuta ako nije usaglašena sa odlukom VKS-a. VKS obezbeđuje jedinstvenu sudsku primenu prava i kroz usvajanje pravnih shvatanja i utvrđivanja sentenci iz svojih odluka. VKS vrši ovo svoju nadležnost i objavljivanjem svojih odluka. Član 34. Zakona o uređenju sudova propisuje da se odluke VKS-a objavljuju na veb-stranici ovog suda. Sud objavljuje svoje odluke na veb stranici, međutim preglednost i mogućnost pronalaženja odluka koje rešavaju određeno pravno pitanje je vrlo ograničena.

■ VKS takođe organizuje Zajedničke sednice i sastanke sa nižestepenim sudovima, i organizuje Godišnje savetovanje sudija Republike Srbije – Sudijski dani. Sudije ovog suda takođe učestvuju na Zajedničkim sastancima apelacionih sudova. Ove aktivnosti, između ostalog, služe da se sudije nižih sudova informišu o aktuelnoj praksi VKS-a i objavljenim pravnim stavovima, ali i da sudije VKS-a čuju sporna pravna pitanja koja su nastala između nižestepenih sudova, procenio njihov značaj za rad sudskih veća VKS-a i ujednačavanje sudske prakse i ako ispunjavaju kriterijume, da pokrenu inicijativa da o tom pravnom pitanju odeljenje VKS-a odgovarajuće materije zauzme pravno shvatanje.

Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse VKS-a kod usvajanje pravnih shvatanja

Da bi donesena odluka ili usvojeno pravno shvatanje VKS-a imalo važnosti za sudije nižih sudova, da bi delovali snagom autoriteta koji je doneo, neophodno je da se u vezi te odluke ili pravnog shvatanja prethodno obezbedi usaglašenost na nivou VKS-a.

■ Član 35 Poslovnika o uređenju i radu VKS-a predviđa da odeljenje VKS-a razmatra pravna pitanja i utvrđuje pravna shvatanja o spornim pravnim pitanjima. Takođe, čl. 45 novog Zakona o uređenju sudova predviđa da se sednica odeljenja VKS-a saziva i ako između pojedinih veća nastane nesaglasnost u primeni propisa ili ako jedno veće odstupa od pravnog shvatanja prihvaćenog u svojoj praksi ili od pravnog shvatanja koje su prihvatila sva veća.

■ Član 36 Poslovnika o uređenju i radu VKS-a predviđa da inicijativu za zauzimanje pravnog shvatanja po pravnim pitanjima od interesa za rad sudskih veća u odeljenju mogu dati predsednik odeljenja, sudsko veće i sudija. Ako veće nađe da o spornom pravnom pitanju o kome rešava treba utvrditi pravno shvatanje radi obezbeđivanja jedinstvene primene propisa, obaveštava o tome predsednika odeljenja. O spornom pitanju veće sačinjava referat koji se razmatra na sednici odeljenja (član 32 st. 2. i 3). Inicijativu za preispitivanje usvojenog pravnog shvatanja može podneti i Odeljenje sudske prakse (Čl.38st.3). Podnosilac inicijative pismeno obrazlaže potrebu za zauzimanjem pravnog shvatanja, ukoliko ranije nije postojalo ili potrebu za izmenom usvojenog pravnog shvatanja. Pravno shvatanje usvojeno na sednici odeljenja obavezuje sva veća u sastavu odeljenja.

■ Ako sednica odeljenja ne može da usvoji pravno shvatanje, saziva se Opšta sednica. Opšta sednica se saziva i kad između veća iz različitih odeljenja ili između odeljenja nastane nesaglasnost u primeni propisa i u drugim slučajevima propisanim zakonom i Poslovníkom (Član 12.). Na opštoj sednici sporna pravna pitanja razmatraju se

na osnovu referata i koreferata. Odluke na Opštoj sednici se donose većinom glasova prisutnih sudija Vrhovnog kasacionog suda (Čl. 18).

Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse VKS-a kod donošenja odluka

Zrađena i potpisana odluka dostavlja se zajedno sa predmetom evidenciji sudske prakse (Čl.33 Poslovnika o radu i uređenju VKS-a). Ako rukovodilac evidencije sudske prakse pismenom obrazloženom primedbom ukaže da se u donetoj odluci odstupilo od usvojenih pravnih shvatanja i prakse suda, predsednik veća ponovo iznosi predmet na sednicu veća.

Prema Članu 41. Poslovnika o radu i uređenju VKS-a, ako veće ne promeni odluku, predmet se dostavlja predsedniku Odeljenja sudske prakse, radi iznošenja na sednicu tog odeljenja. Na sednici Odeljenja sudske prakse razmatraju se razlozi i primedbe rukovodioca evidencije sudske prakse i razlozi veća zbog kojih je veće ostalo pri svojoj odluci i donosi odluku da li će se predmet izneti na sednicu odeljenja u kome postupa veće koje je donelo odgovarajuću odluku. Predmet se uvek iznosi na sednicu odeljenja, ukoliko na sednici Odeljenja sudske prakse nije postignut konsenzus. Ako sednica odeljenja zaključi da se u odluci odstupilo od usvojenih pravnih shvatanja i prakse suda, vratiće predmet veću koje je donelo odluku radi ponovnog odlučivanja. U skladu sa Čl. 32. dok odluka ne bude otpremljena iz suda isto veće može ponovo odlučivati o istoj stvari. Ako veće ostane pri svojoj odluci predmet se dostavlja Opštoj sednici.

Kao što se može videti, ako sednica odeljenja ne može da usvoji pravno shvatanje, odnosno ako veće ostane pri svojoj odluci, iako je sednica odeljenje zaključila da se u odluci odstupilo od usvojenih pravnih shvatanja i prakse suda, predmet se dostavlja Opštoj sednici na odlučivanje. Na ovaj način je utvrđen jasan sled odlučivanja u svrhu harmonizacije sudske prakse.

Međutim, nije regulisano dejstvo odluke koju donosi Opšta sednica, odnosno da li ova odluka obavezuje sve sudije VKS-a ili ne. Za razliku od člana 45 st. 3 novog Zakona o uređenju sudova i član 37 st. 8 Poslovnika o radu i uređenju VKS-a koji određuje da je pravnog shvatanja usvojenog na sednici odeljenja obavezuje sva veća u sastavu odeljenja, ne postoji slična odredba koja bi uredila dejstvo odluke Opšte sednice, odnosno da li je pravno shvatanje usvojeno od strane Opšte sednice obavezujuće za sva veća, odnosno sudije ovog suda, kao i da li je veće u obavezi da promeni svoju odluku u slučaju da je i Opšta sednica utvrdila da se u odluci odstupilo od usvojenih pravnih shvatanja i prakse suda.

Kako nema eksplicitne odredbe koja reguliše dejstvo odluke Opšte sednice, može se pretpostaviti da ova odluka ne obavezuje sudije u pogledu načina na koji će odlučivati u konkretnim predmetima. Obavezujuće odluke Opšte sednice mogu predstavljati ograničenje slobode odlučivanja sudija, što je protivno Članu 2. novog Zakona o sudijama, koji propisuje da je sudija nezavisan u vršenju sudijske funkcije, kao i da sudi na osnovu Ustava, potvrđenih međunarodnih ugovora, zakona, opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava i drugih opštih akata, donetih u skladu sa zakonom. Istu sadržinu ima i član 144. Ustava. Takođe je relevantna i Preporuka. 2010 (12) Saveta Evrope, koja navodi: „sudije moraju imati nesputanu slobodu da donose presude nepristrasno, u skladu sa zakonom i sopstvenim tumačenjem činjeničnog stanja“.

Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse iz Sudskog poslovnika

Sudski poslovnik uređuje mehanizme za harmonizaciju sudske prakse u okviru odredbi koje se odnose na zajedničke sednice apelacionih sudova (čl. 29 i 29a), kao i u okviru odredbi koje se odnose na rad drugostepenog veća (čl. 194 do 201a).

Mehanizam za ujednačavanje sudske prakse apelacionih sudova

Član 29 Poslovnika regulisano je da „Radi usklađivanja rada apelacionih sudova, razmatranja spornih pitanja od značaja za funkcionisanje sudova u Republici Srbiji i ujednačavanja sudske prakse, apelacioni sudovi održavaju i najmanje tri zajedničke sednice odeljenja sudske prakse, u januaru, aprilu i decembru mesecu tekuće godine“. Takođe je predviđeno da „Organizaciju, mesto i vreme održavanja zajedničkih sednica bliže uređuju predsednici apelacionih sudova posebnim sporazumom najkasnije do 15. decembra tekuće godine za narednu godinu“.

■ O održavanju zajedničkih sednica, kao i o zaključcima sa sednica, spornim pitanjima i potrebi ujednačavanja sudske prakse obaveštava se i Vrhovni kasacioni sud.

■ Član 29a predviđa da „Potrebu ujednačavanja sudske prakse prethodno utvrđuju sudska odeljenja apelacionih sudova iz čije su oblasti sporna pravna pitanja, na osnovu referata sudije izvestioca koga određuje predsednik odeljenja“. O potrebi ujednačavanja sudske prakse obaveštavaju se ostali apelacioni sudovi uz dostavljanje referata. Apelacioni sudovi se o spornom pitanju izjašnjavaju na sednicama odeljenja, a pisano izjašnjenje dostavljaju apelacionom sudu koji je postupak inicirao u roku od 30 dana i dostavljaju koreferate ako ih ima. Na zajedničku sednicu pozivaju se Privredni apelacioni sud i Vrhovni kasacioni sud uz dostavljanje referata i koreferata. Na zajedničkim sednicama sporna pravna pitanja razmatraju se na osnovu referata i koreferata sudija izvestilaca, a usvojeni zaključci se dostavljaju Vrhovnom kasacionom sudu zajedno sa referatima, koreferatima i zapisnicima sa ovih sastanaka, radi izjašnjenja, u roku od 15 dana od dana održavanja zajedničke sednice. Takođe je predviđeno da apelacioni sudovi objavljuju na svojoj internet stranici zaključke koje je prihvatio Vrhovni kasacioni sud.

Mehanizam za ujednačavanje sudske prakse drugostepenog suda

Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse kod usvajanja pravnih shvatanja

■ Odredbe koje se odnose na rad drugostepenog veća (čl. 194 do 201a) uređuju kada veće drugostepenog suda, kao i odeljenje sudske prakse mogu inicirati usvajanje pravnog shvatanja od strane sednice odeljenja.

■ Prema Članu 196 stav 2, ako veće nađe da bi se po pravnom pitanju o kome rešava trebalo utvrditi pravno shvatanje radi obezbeđenja jedinstvene primene propisa, obaveštava o tome predsednika odeljenja i zastaje sa radom na predmetu dok se ovo pitanje ne raspravi u sednici odeljenja, odnosno sednici svih sudija. Takođe, prema

Članu 199 stav 2, „Ako odeljenje sudske prakse smatra da zbog neujednačene prakse nižestepeni sudova treba obezbediti jedinstvenu primenu propisa, dostavlja pisano obaveštenje predsedniku odeljenja u čijoj je nadležnosti primena propisa radi usvajanja odgovarajućeg pravnog shvatanja.“

■ Član 23 reguliše način usvajanja pravnog stava od strane sednice odeljenja. U odsustvu drugih odredbi, pravnom analogijom se može pretpostaviti da se ove odredbe mogu primenjivati i na usvajanje pravnih shvatanja. Član 23 stav 1 predviđa da nacrt pravnog stava izrađuje sudija izvestilac, a ako njegov predlog nije prihvaćen, da nacrt izrađuje sudija koga odredi sudsko odeljenje. Stav 3 propisuje da konačni tekst pravnog stava potpisuju svi članovi odeljenja (verifikacija), dok sudija koji se ne slaže sa izrekom ili obrazloženjem usvojenog pravnog stava neće potpisati pravni stav, već će svoje mišljenje odvojeno izložiti i priložiti uz izvornik usvojenog pravnog stava.

Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse kod donošenja odluka

■ Prema Članu 199. st. 2, „ Ako odeljenje sudske prakse smatra da je veće odstupilo od prakse suda i da treba ujednačiti sudsku praksu zbog postojanja različitih odluka, vratiće predmet veću sa pisanom obrazloženom primedbom i suprotnom odlukom, u roku od sedam dana od dana prijema predmeta u odeljenje sudske prakse. Prema članu 200, ako odeljenje sudske prakse pisanom obrazloženom primedbom ukaže da se u donetoj odluci odstupilo od prakse suda, predsednik veća ponovo iznosi predmet na sednici veća. Ako veće ne promeni odluku, predmet se upućuje predsedniku odeljenja radi iznošenja na sednici odeljenja, odnosno sednici svih sudija. Ako sednica odeljenja većinom glasova sudija odeljenja, odnosno sednica svih sudija većinom glasova sudija, odluči da se u odluci odstupilo od prakse suda, vratiće predmet veću radi preispitivanja odluke.

■ Za razliku od Poslovnika o uređenju i radu Vrhovnog kasacionog suda, Sudski poslovnik ne sadrži odredbu po kojoj pravno shvatanje usvojeno na sednici odeljenja obavezuje sva veća u sastavu odeljenja. Poslovnik ne daje odgovor na pitanje kako postupiti ako veće istrajava na svojoj odluci i pored utvrđene nesaglasnosti sa sudskom praksom od strane sednice svih sudija.

Plan aktivnosti Vrhovnog kasacionog suda radi ujednačavanja sudske prakse

Obaveze sudova republičkog ranga na harmonizaciji sudske prakse

■ VKS je 2014 godine doneo Plan aktivnosti radi ujednačavanja sudske prakse. Ovim planom, između ostalog predviđene su obaveze za sudove republičkog ranga (Privredni apelacioni sud, Prekršajni apelacioni sud i Upravni sud) u vezi sa harmonizacijom sudske prakse.

1. Za Privredni apelacioni sud – kao sud republičkog ranga, koji po Zakonu o uređenju sudova ima pravo da utvrđuje pravne stavove radi jedinstvene primene zakona iz nadležnosti privrednih sudova, predviđeno je da:

- ▶ donese godišnji program aktivnosti radi ujednačavanja sudske prakse privrednih sudova i o ovom programu obavesti područne privredne sudove i Vrhovni kasacioni sud;
- ▶ organizuje godišnje savetovanje privrednih sudova radi jedinstvene primene zakona na kome se sporna pitanja obrađuju referatima i koreferatima koji se dostavljaju Vrhovnom kasacionom sudu uz poziv za učešće na savetovanju.
- ▶ obaveštava Vrhovni kasacioni sud o utvrđenim stavovima
- ▶ objavljuje svoje odluke na veb stranici suda
- ▶ periodično objavljuje bilten sudske prakse

2. Za Upravni sud je predviđeno da:

- ▶ preko odeljenja sudske prakse usaglašava rad veća Upravnog suda i stara se o jedinstvenoj primeni zakona razmatranjem spornih pitanja na osnovu referata i koreferata na sednici svih sudija,
- ▶ omogućava horizontalnu razmenu odluka između sudija ovog suda u sedištu i odeljenjima
- ▶ obaveštava Vrhovni kasacioni sud o spornim pitanjima
- ▶ objavljuje svoje odluke na veb stranici suda
- ▶ periodično objavljuje bilten sudske prakse

3. Za Prekršajni apelacioni sud je predviđeno da:

- ▶ preko odeljenja sudske prakse usaglašava rad veća Prekršajnog apelacionog suda i stara se o jedinstvenoj primeni zakona razmatranjem spornih pitanja na osnovu referata i koreferata,
- ▶ omogućava horizontalnu razmenu odluka između sudija ovog suda u sedištu i odeljenjima i između Prekršajnog apelacionog suda i prekršajnih sudova
- ▶ donesi godišnji program aktivnosti radi ujednačavanja sudske prakse prekršajnih sudova i o ovom programu obaveštava područne prekršajne sudove i Vrhovni kasacioni sud
- ▶ obaveštava Vrhovni kasacioni sud o spornim pitanjima
- ▶ objavljuje svoje odluke na veb stranici suda
- ▶ periodično objavljuje bilten sudske prakse

Horizontalno i vertikalno ujednačavanje sudske prakse

Tačka IV Plana aktivnosti se odnosi na Horizontalno i vertikalno ujednačavanja sudske prakse, koje se treba sprovesti objavljivanjem odluka i njihovom razmenom između sudova. Predviđeno je da razmenu sudskih odluka treba omogućiti svim sudovima kroz intranet, te razvijanje interface-a za povezivanje sa programom za automatsko vođenje predmeta (AVP-a i SAPS-a). Takođe je predviđeno uspostavljanje i posebnih registara, digitalne (elektronske) i analogne (u papiru) za sledeće odluke:

1. Evropskog suda za ljudska prava
2. Međunarodnih tela za zaštitu ljudskih prava
3. Ustavnog suda
4. Međunarodnih tela koje nadziru primenu Haških konvencija
5. Vrhovnog kasacionog suda
6. Apelacionih sudova
7. Viših sudova
8. Odluka bilo kog suda koje je primenio neki međunarodni instrument. Predviđeno je da se odluke razvrstavaju po granama prava, kao i da je potrebno izraditi jedinstvenu nomenklaturu zakonskih instituta za horizontalnu i vertikalnu razmenu i pretragu po ovakvoj bazi.

Sporazum predsednika apelacionih sudova o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova

Usvrhu ujednačavanja sudske prakse apelacionih sudova, Planom aktivnosti VKS-a je istaknuta potreba održavanja zajedničkih sastanaka apelacionih sudova, polazeći od činjenice da Apelacioni sudovi u skladu sa Zakonom o uređenju sudova treba da održavaju zajedničke sednice. Konstatuje se da Zakon ne određuje ni formu niti uređuje organizaciju i način odlučivanja na ovakvim sednicama, što stvara potrebu da se ova pitanja detaljnije uredi Sudskim poslovníkom. Planom aktivnosti su date i instrukcije za postupanje apelacionih sudova na ovim sastancima. Član 29. Sudskog poslovníka (SP-a), takođe propisuju da apelacioni sud održava zajedničke sednice i obaveštava Vrhovni kasacioni sud o spornom pitanju od značaja za rad sudova u Republici Srbiji i ujednačavanje sudske prakse, kao i da organizaciju, mesto i vreme održavanja zajedničkih sednica bliže uređuju predsednici apelacionih sudova posebnim sporazumom.

■ Predsednici apelacionih sudova su međusobnim Sporazumima o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova uredili niz tehničkih i drugih pitanja u vezi sa organizacijom zajedničkih sastanaka. Na osnovu ovih sporazuma, zajednički sastanci se održavaju od 2014 do danas. Poslednji ovakav sporazum predsednici apelacionih sudova su zaključili za period od 2021 do 2025 godine. Kao što je u sporazumu navedeno, on je izraz potrebe apelacionih sudova da definišu uzroke koji dovode do različite sudske prakse i predlože konkretan plan aktivnosti koje treba preduzeti u cilju ujednačavanja sudske prakse i poboljšanja kvaliteta sudskih odluka kroz ujednačeno tumačenje zakona.

Mehanizam za harmonizaciju sudske prakse iz Sporazuma predsednika apelacionih sudova

Sporazumom predsednika apelacionih sudova za period od 2021. do 2025. godine predviđen je poseban mehanizam za harmonizaciju sudske prakse na nivou apelacionih sudova, koji je u skladu sa članovima 29 i 29a Sudskog poslovnika.

1. Prethodna sednica sudskih odeljenja apelacionih sudova na kojoj se utvrđuje potreba ujednačavanja sudske prakse - Apelacioni sudovi će, radi organizovanja i održavanja zajedničkih sednica, prethodno održati sednice sudskih odeljenja. Na ovim sednicama sudska odeljenja utvrđuju potrebu ujednačavanja sudske prakse za sporna pravna pitanja iz svoje oblasti, na osnovu referata sudije izvestioca koga određuje predsednik odeljenja. Sudsko odeljenje apelacionog suda u čijem je delokrugu sporno pravno pitanje koje se razmatra i koje utvrdi potrebu ujednačavanja sudske prakse, preko predsednika suda ili predsednika sudskog odeljenja, inicira održavanje zajedničke sednice, tako što o potrebi ujednačavanja sudske prakse obaveštava ostale apelacione sudove, uz dostavljanje referata sudije izvestioca. Apelacioni sudovi se o spornom pitanju, u zavisnosti od sudske materije, izjašnjavaju na sednicama odeljenja, a pisano izjašnjenje dostavljaju apelacionom sudu koji je postupak inicirao, najkasnije u roku od 30 dana od dana dostavljanja spornog pitanja i referata sudije izvestioca, i dostavljaju koreferate, ukoliko ih ima.
2. Sazivanje zajedničke sednice apelacionih sudova - Predsednik apelacionog suda na čijem području se održava zajednička sednica ili predsednik sudskog odeljenja apelacionog suda na čijem području se održava zajednička sednica, u čijem je delokrugu sporno pravno pitanje koje se razmatra, donosi akt o sazivanju sednice sa dnevnim redom, koji se dostavlja ostalim apelacionim sudovima najmanje osam dana pre održavanja zajedničke sednice. Sastavni deo akta o sazivanju sednice su referati sudija izvestioca, pisana izjašnjenja ostalih apelacionih sudova, kao i drugi referati o istom spornom pitanju, ukoliko ih ima. Sastav delegacije apelacionog suda određuje se tako da svaka delegacija ima do pet članova (predsednik suda, predsednik sudskog odeljenja, rukovodilac sudske prakse i dvoje sudija). Apelacioni sud na čijem području se održava zajednička sednica apelacionih sudova, o održavanju zajedničke sednice, spornim pitanjima i potrebi ujednačavanja sudske prakse, obaveštava Vrhovni kasacioni sud dostavljanjem akta o sazivanju zajedničke sednice apelacionih sudova sa dnevnim redom, najmanje osam dana pre održavanja zajedničke sednice.
3. Zajednička sednica apelacionih sudova - Na zajedničkim sednicama sporna pravna pitanja razmatraju se na osnovu referata i koreferata sudija izvestilaca. O radu zajedničke sednice apelacionih sudova vodi se zapisnik u koji se unose sva mišljenja izneta u toku raspravljanja, kao i rezultat glasanja. Sastavni deo zapisnika su referati sudija izvestilaca i koreferati koji su razmatrani na sednici, kao i usvojeni zaključci. Sudija koji se ne slaže sa usvojenim zaključkom, neće potpisati zapisnik, već će svoje mišljenje odvojeno izložiti i priložiti.
4. Obaveštavanje Vrhovnog kasacionog suda - Usvojeni zaključci sa sednice apelacionih sudova dostavljaju se Vrhovnom kasacionom sudu, zajedno sa izdvojenim mišljenjima, referatima, koreferatima i zapisnicima sa ovih sastanaka, radi izjašnjenja, u roku od 15 dana od dana održavanja zajedničke sednice. Apelacioni sudovi objavljuju na svojoj internet stranici zaključke koje je prihvatio Vrhovni kasacioni sud.

■ Apelacioni sudovi su se takođe obavezali da dva puta u toku godine i to: u aprilu i oktobru mesecu, održe zajedničke sastanke sa predstavnicima područnih viših i osnovnih sudova iz svoje nadležnosti, radi ujednačavanja sudske prakse u svim materijama, u okviru svakog apelacionog suda, a u cilju ujednačavanja sudske prakse na nivou svih apelacionih sudova.

■ Radi unošenja odluka apelacionih sudova u bazu sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda, predsednici apelacionih sudova su usvojili pravilnike o anonimizaciji odluka radi objavljivanja. Predsednici apelacionih sudova će pre početka primene ovog Sporazuma obrazovati i redakcije za izbor najznačajnijih sudskih odluka apelacionih sudova radi unošenja u bazu sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda.

■ Takođe je predviđeno da Uputstva apelacionih sudova kojim se uređuje rad odeljenja sudske prakse, koja su doneli predsednici apelacionih sudova, treba dosledno poštovati i u okviru Godišnjeg rasporeda poslova odrediti nosioce aktivnosti koji su odgovorni za rad odeljenja sudske prakse u apelacionim sudovima.

■ Apelacioni sudovi su se obavezali da primenjuju jedinstvenu nomenklaturu zakonom propisanih pravnih instituta, kao i da dosadašnja uputstva apelacionih sudova, kojima se uređuje rad odeljenja sudske prakse, usklade tako da se na jedinstven način bliže odrede poslovi koji se obavljaju u Odeljenju sudske prakse, sudijski pomoćnici koji obavljaju poslove i sudije koje nadziru njihov rad.

■ Apelacioni sudovi su se takođe obavezali da će u okviru odeljenja sudske prakse preduzimati posebne mere radi ujednačavanja primene procesnog prava i postupanja drugostepenih sudova u predmetima koje je potrebno vratiti na dopunu prvostepenom sudu.

■ Apelacioni sudovi su se sporazumom obavezali da pored opšteg registra, vode i posebne registre za: odluke Vrhovnog kasacionog suda, odluke Ustavnog suda, odluke Evropskog suda za ljudska prava, odluke međunarodnih institucija koje štite ljudska prava, odluke apelacionih sudova, odluke viših sudova, pravne stavove i zaključke, kao i registre sudskih odluka po granama prava.

Baza sudske prakse

Predsednici sudova se obavezuju da omoguće unošenje odluka u elektronsku bazu sudske prakse. Takođe su se obavezali da će preduzeti mere i radi postepene anonimizacije podataka u svim sudskim odlukama koje se unose u bazu, kao bi se mogle učiniti dostupne javnosti uz ostvarenje zaštite podataka ličnosti i prava na privatnost učesnika u sudskim postupcima. Predsednici apelacionih sudova će na svake dve godine, od dana puštanja u rad baze sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda, a po potrebi i ranije, preispitati potrebu unapređenja rada ove baze sudske prakse.

Čuvanje i objavljivanje sudskih odluka i pravnih stavova i shvatanja

Član 28. Sudskog poslovnika propisuje da odeljenja sudske prakse vode opšti registar pravnih shvatanja, u koji se u sažetom obliku unose pravni stavovi izraženi u odlukama suda u pojedinim predmetima ili primljenih od višeg suda, a koji su od značaja za sudsku praksu. Takođe, pored opšteg, predviđeno je da se u sudu vodi i poseban registar u koji se unose pravna shvatanja usvojena na sednici svih sudija, sednicama odeljenja, savetovanjima i radnim sastancima sudija.

Propisano je da se opšti i poseban registar pravnih shvatanja vode odvojeno za svaku granu sudskog rada, hronološkim redom, kao i da se mogu objaviti u posebnoj zbirci ili na internet stranici suda.

■ Prema istom članu 28. stav 4, u sudovima bi trebalo da se kao posebni registri vode i registri za: odluke Vrhovnog kasacionog suda, odluke Ustavnog suda, odluke Evropskog suda za ljudska prava, odluke međunarodnih institucija koje štite ljudska prava, odluke apelacionih sudova, odluke viših sudova, pravne stavove i zaključke, kao i registar sudskih odluka po granama prava.

■ Prema stavu 5. ovog člana, pravni stavovi koje je sud uneo u registre dostavljaju se Vrhovnom kasacionom sudu za potrebe pravosudnog informacionog sistema Republike Srbije. Ova odredba je u vezi sa članom 30. koji reguliše da se poslovi praćenja sudske prakse obavljaju primenom informaciono-komunikacionih tehnologija, uz primenu jedinstvene standardne aplikacije (jedinstvene liste zakonskih instituta) metodologija i računarskih programa utvrđenih u Pravosudnom informacionom sistemu Republike Srbije. Ova odredba je neprecizna, s obzirom da ne postoji pravosudni već pravno—informacioni sistem, koji je uspostavljen članom 28. Zakona o objavljivanju zakona i dr. propisa i akata, kao zbirka podataka u elektronskom obliku.

Zaključci:

O mehanizmima za harmonizaciju sudske prakse

Kao što se može videti, odredbama Sudskog poslovnika i Poslovnika o uređenju i radu VKS-a predviđeni su mehanizmi za harmonizaciju sudske prakse, koji se tiču usvajanja novih ili razmatranja postojećih pravnih shvatanja i stavova od strane sednice sudskog odeljenja, sednice svih sudija i Opšte sednice VKS-a, kao i za usklađivanje sudskih odluka sa postojećom praksom sudskog odeljenja.

■ Ustanovljen je i poseban mehanizam za harmonizaciju sudske prakse četiri apelaciona suda. Kao što se može videti, Sporazumom predsednika apelacionih sudova detaljno je razrađen mehanizam koji predviđa kandidovanje spornih pravnih pitanja, njihovo razmatranje od strane sednica odeljenja, kao i usvajanje zaključaka o njima od strane zajedničke sednice apelacionih sudova, uz obaveštavanje i izjašnjavanje VKS-a o usvojenim zaključcima.

■ Ključna je uloga odeljenja sudske prakse i sudskog odeljenja u primeni ovih mehanizama. Posebno je važna uloga odeljenja sudske prakse u prepoznavanju odluka veća koje su neusaglašene sa praksom odeljenja ali i praksom VKS-a, Ustavnog suda, ESLJP-a, a u apelacionim sudovima i sa praksom drugih apelacionih sudova.

■ Uvođenjem jedinstvene elektronske baze sudske prakse i njenim povezivanjem sa bazom Pravosudne akademije, koja sadrži odabrane odluke iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), koje su relevantne za Srbiju (<https://e-case.eakademija.com/>) omogućeno je nosiocima pravosudnih funkcija i građanima da se upoznaju sa relevantnim odlukama ESLJP-a, ali i da istraže odluke domaćih sudova koje su u vezi sa praksom ESLJP-a. Ovo povezivanje je izvršeno između presuda ESLJP-a i odluka VKS-a i apelacionih sudova, koje su prethodile i doprinele donošenju te odluke ESLJP-a, ili su primenile pravni stav koji izražen u toj odluci. Uzimajući u obzir da je u povezivanje uključeno više od 60 prevedenih odluka iz baze Pravosudne akademije, značajno je povećana vidljivost ovih odluka, čime se ukazalo na njihovu relevantnost. U okviru ove aktivnosti više od 180 odluka Vrhovnog kasacionog suda (80 odluka) i apelacionih sudova (103 odluke) povezano je sa prevedenim odlukama Evropskog suda za ljudska prava iz baze podataka e-CASE Pravosudne akademije.

O nedostacima u normativnom okviru

U normativnom okviru, posebno Sudskom poslovniku a manje u Poslovniku o uređenju i radu VKS-a, su se potkrali i određeni nedostaci, koje bi po mišljenju autora trebalo da razmotri buduća radna grupa koja će raditi na novom Sudskom poslovniku, čija izrada je predviđena novim Zakonom o uređenju sudova.

■ Može se reći da je u Sudskom poslovniku jasno regulisano na koji način i pod kojim uslovima veće drugostepenog suda i odeljenje sudske prakse mogu pokrenuti inicijativu za zauzimanje pravnog shvatanja ili razmatranje postojećeg shvatanja od strane Sednice odeljenja drugostepenog suda (Član 196 stav 2 i Član 199 stav 2). Međutim, ostalo je nejasno da li ovu inicijativu može da pokrene i svaki sudija tog odeljenja ili je potreban zahtev jedne trećine sudija tog odeljenja, kao kod inicijative za zakazivanje sednice odeljenja (član 18 st.1). Mada predsednik odeljenja može po sopstvenoj inicijativi da zakaže sednicu, nije regulisano da li može samostalno i da inicira zauzimanje pravnog stava ili shvatanja. Ovo pitanje je jasno regulisano Poslovníkom o uređenju i radu VKS-a u članu 36 stav 4, koji reguliše da „Inicijativu za zauzimanje pravnog shvatanja po pravnim pitanjima od interesa za rad sudskih veća u odeljenju mogu dati predsednik odeljenja, sudsko veće i sudija“. Nažalost ovakvu eksplicitnu odredbu ne sadrži Sudski poslovnik.

■ Sudski poslovnik ne reguliše kako Sednica odeljenja razmatra i usvaja pravno shvatanje. Član 23 reguliše način usvajanja pravnog stava od strane sednice odeljenja. Pravnom analogijom se može pretpostaviti da se ove odredbe mogu primenjivati i na usvajanje pravnih shvatanja, mada to nije najbolje rešenje.

■ Odredbe Sudskog poslovnika koje uređuju rad odeljenja sudske prakse nisu potpune a ni dobro sistematizovane. U članu 27 predviđeno je da se odeljenje sudske prakse obavezno osniva u sudovima republičkog ranga i apelacionim sudovima, a može postojati u sudu s većim brojem sudija. Ovim je ostavljeno na volontarizmu i inicijativi predsednika suda i sudija da li će ova odeljenja biti osnovana u višim sudovima.

■ Član 31, koji uređuje rad Sednice odeljenja sudske prakse, predviđa da ona samo priprema predloge o pitanjima iz sudske prakse koji će se izneti na sednici svih sudija radi zauzimanja određenog stava u cilju ujednačavanja sudske prakse. Ova odredba je nepotpuna, obzirom da se na sednici odeljenja sudske prakse obavljaju i drugi poslovi, odnosno donose i druge odluke. Prema Članu 199 odeljenje sudske može vratiti predmet veću ako smatra da je veće odstupilo od prakse suda, takođe ako smatra da zbog neujednačene prakse nižestepjenih sudova treba obezbediti jedinstvenu primenu propisa, dostavlja pisano obaveštenje predsedniku odeljenja u čijoj je nadležnosti primena propisa radi usvajanja odgovarajućeg pravnog shvatanja. Odluke da se veću vrati predmet ili da se pokrene inicijativa za usvajanja odgovarajućeg pravnog shvatanja bi trebalo da se donose na sednici odeljenja sudske prakse, pa bi u skladu sa tim to trebalo i regulisati. Time bi se osiguralo da se donošenje ovih odluka sprovodi u skladu sa odredbama koje uređuju način rada i donošenja odluka na sednici odeljenja.

■ Kao što je navedeno, donošenje odluka da se veću vrati predmet ili da se pokrene inicijativa za usvajanja odgovarajućeg pravnog shvatanja i postupanje odeljenja sudske prakse u vezi sa njima regulisano je odredbama Člana 199. st. 2 i člana 200, koji se nalaze u delu koji uređuje rad veća drugostepenog suda. Osnovne odredbe koje uređuju odeljenje sudske prakse se nalaze na početku poslovnika (čl. 27 i 28). Ovako fragmentarno uređenje rada odeljenja sudske prakse u različitim delovima poslovnika, otežava sveukupno sagledavanje i razumevanje uloge ovog odeljenja. Rad odeljenja sudske prakse je na potpuniji i bolje sistematizovan način uređen Poslovníkom o uređenju i radu VKS-a. Odredbama ovog poslovnika, od člana 38 do člana 41, uređen je rad odeljenja sudske prakse, koji uključuje i postupanje ovog odeljenja u pokretanju inicijative za zauzimanje pravnog shvatanja i usklađivanja odluka veća sa praksom odeljenja.

■ Jedan od pokazatelja da Sudski poslovnik ima nedostataka kada je u pitanju uređenje rada odeljenja sudske prakse jeste i potreba za donošenjem Uputstva o radu odeljenja sudske prakse apelacionog suda, koje su predsednici apelacionih zajedeno usvojili u februaru 2017. Ovim uputstvom su, između ostalog, precizno definisani poslovi koje spadaju u nadležnost predsednika i zamenika predsednika odeljenja sudske prakse, rukovodioca evidencije sudske prakse za pojedine pravne oblasti i njihovih zamenika, kao i sudijskih pomoćnika i pripravnika u ovom odeljenju. Navođenjem konkretnih poslova i zadataka za svakog člana ovog odeljenja, po prvi put su uređeni svi poslovi koje ovo odeljenje treba da obavlja. Takođe, po ugledu na odredbe Poslovnika o uređenju i radu VKS-a, uputstvom je precizirano postupanje odeljenja sudske prakse u slučaju da je u donetoj odluci veće odstupilo od usvojenih pravnih shvatanja i prakse suda.

■ Ovim Uputstvom, između ostalog, precizirani su poslovi koje odeljenje sudske prakse ima u vezi sa objavljivanjem sudskih odluka. Predviđeno je da odeljenje izdvaja odluke od značaja za sudsku praksu, obeležava ih i razvrstava u skladu sa Otvorenom listom deskriptora, tzv. ključnih reči, usvojenom od strane VKS-a, anonimizira izdvojene odluke u skladu sa Pravilnikom o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji/anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama VKS-a od 20.12.2016 god. i objavljuje na veb stranici suda. Kako slične odredbe ne sadrži poslovnik, bilo je potrebno da se niz važni poslova u vezi sa objavljivanjem odluka iz nadležnosti odeljenja sudske prakse dodatno urede.

■ Kao što je već navedeno u vezi sa čuvanjem i objavljivanjem sudskih odluka, Član 28. Sudskog poslovnika propisuje da odeljenja sudske prakse vode opšti i poseban registar pravnih shvatanja, odvojeno za svaku granu sudskog rada, koji se mogu objaviti u posebnoj zbirci ili na internet stranici suda. Najveći problem u vezi ovih odredbi je da su zastarele. U odeljenjima sudske prakse većine apelacionih sudova su u klasere koji čine opšti registar sudske prakse odlagale su se sve odluke koje su veća tih sudova donela. S obzirom da se u registar nisu odlagali samo pravni stavovi izraženi u odlukama od značaja za sudsku praksu, registar je gubio deo svoje praktične vrednosti jer se zbog obimnosti njegov sadržaja vrlo otežano pretraživalo. Uvođenjem elektronske baze sudske prakse, koja sadrži odluke, pravne stavove i shvatanja sudova republičkog ranga i apelacionih sudova, prestala je potreba za vođenjem ovih registara u ovim sudovima. Sa druge strane nastala je potreba da se dodatno urede novi radni procesi i obaveze koje u vezi sa unosom odluka u bazu sudske prakse imaju veća, odeljenja sudske prakse, kao i tehničke službe koje vrše sam unos odluka.

O potrebama odeljenja sudske prakse

Svi sudovi se suočavaju sa problemom nedovoljnog broja stručnih sudijskih pomoćnika koji bi se bavili samo radom u odeljenju sudske prakse. Sudovi se permanentno suočavaju sa odlaskom stručnih sudijskih pomoćnika koji su prošli višegodišnju praktičnu obuku. Opšte je poznato da su zarade sudijskih pomoćnika suviše niske da bi predstavljale motivaciju za dugoročni angažman, te usled imenovanja za sudije, odlaska u advokaturu ili druge pravne profesije, svake godine, uglavnom najobučeniji i najsposobnija kadar, odlazi iz sudova. Na ovaj način obuka kadrova u sudovima kroz praktičan rad permanentno prolazi kroz periodične cikluse u kojima, nakon praktične obuke, kadrovi odlaze dok novi ponovo počinju da stiču neophodna znanja. Ovo podrazumeva protok određenog vremena dok se novi pomoćnici ne osposobe za kvalitetno obavljanje poverenih poslova. Ovaj konstantan odliv obučenog kadra predstavlja hroničan problem u radu sudova, a posebno odeljenja sudske prakse.

O elektronskoj bazi sudske prakse VKS-a

Elektronska baza sudske prakse izrađena je tokom 2017. godine u okviru IPA 2012 Projekta za efikasnost pravosuđa (JEP). Ova baza ima dve glavne verzije, u zavisnosti od nivoa pristupa. Interna baza sudske prakse je razvijena kako bi se omogućio sudijama i sudijskim pomoćnicima uvid sudsku praksu kako svog suda tako i drugih sudova istog ili višeg ranga. Pored interne baze koja sadrži integralne (neanonimizovane odluke), baza takođe sadrži i javnu instancu koja je dostupna opštoj javnosti i koja sadrži odabrane anonimizirane presude. Obe instance sadrže sudske odluke, pravne stavove/mišljenja, sažetke odluka - presuda, kao i biltene sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda (odnosno Vrhovnog suda Srbije (pre reforme pravosuđa 2014. godine), apelacionih sudova opšte nadležnosti, Upravnog suda, Privrednog apelacionog suda i Prekršajnog apelacionog suda. Baza je povezana sa bazom Pravosudne akademije, koja sadrži odluke Evropskog suda za ljudska prava. Broj odluka u bazi sudske prakse u stalnom je porastu od 2017. godine, da bi na kraju 2022 godine on sadržavala više stotina hiljada integralnih odluka i više desetina hiljada anonimiziranih odluka ovih sudova, kao i 112 pravnih shvatanja i stavova VKS-a. Jedna od najvećih prednost ove baze je laka pretraživost njenog sadržaja, obzirom da su sve odluke u njoj klasifikovane i raspoređene u skladu sa Otvorenom listom deskriptora, koja je usvojena od strane VKS-a. Time je omogućena pretraživost odluka prema konkretnim pravnim institutima, odnosno ključnim rečima, koje opisuju materijalnu ili procesnu suštinu odluke. Nažalost baza ne sadrži odluke viših sudova. Zbog toga sudska praksa 25 viših sudova, kroz čiju se drugostepenu praksu usmerava i praksa 66 osnovnih sudova, ostaje van centralizovane i unificirane elektronske baze sudske prakse, što u mnogome onemogućava da sa njom budu upoznati sudovi i javnost, što posledično onemogućava i njenu harmonizaciju.

O uputstvu o načinu unosa sudskih odluka u bazu sudske prakse VKS-a

Potreba za donošenje ovog Uputstva je jasan pokazatelj da odredbe Poslovnika o uređenju i radu VKS-a, koje uređuju rad odeljenja sudske prakse u vezi sa čuvanjem na objavljivanjem odluka nisu odgovarajuće potrebama. Sagledavajući prednosti koje baza sudske prakse ima u odnosu na postojeći način čuvanja i objavljivanja odluka, kao i nedostatke u normativnom okviru koji su sa tim povezani, od strane predsednice VKS-a doneseno je oktobra 2022 godine Uputstvo o načinu unosa sudskih odluka u bazu sudske prakse. Uputstvom je određeno da se Odluke Vrhovnog kasacionog suda unose u bazu sudske prakse u integralnom obliku i anonimizovane, s tim da se anonimizovane odluke objavljuju i na veb-stranici Vrhovnog kasacionog suda, u skladu sa zakonskom obavezom Vrhovnog kasacionog suda. Ovim Uputstvom uređen je proces unosa odluka u bazu sudske prakse. Precizirane su obaveze veća koje je donelo odluku da odluku adekvatno obeleži odgovarajućim deskriptorima, kao i da popuni odgovarajući obrazac sa podacima potrebnim za unos odluke u bazu. Takođe je propisana obaveza Odeljenje sudske prakse, da proverava da li je odluka obeležena odgovarajućim deskriptorima i da li popunjeni obrazac sadrži sve potrebne podatke, kao i mogućnost da predmet vrati veću u slučaju potrebe za dopunom. Odeljenje sudske prakse je zaduženo i da određuje odluke od značaja za razvoj i ujednačenost sudske prakse i označava ih u skladu sa Obrascem. Odeljenje sudske prakse takođe dostavlja pravilno obeleženu odluku sa popunjenim obrascem Službi za informatičke poslove (u daljem tekstu: IKT služba) koja vrši tehnički unos odluke i podataka iz obrasca u bazu sudske prakse. Odeljenje sudske prakse dostavlja IKT službi i usvojena pravna shvatanja, sentence i biltene radi unosa u bazu sudske prakse. Na ovaj način u rad suda uveden je jedan nov radni proces, koji omogućiti lakšu

evidenciju, čuvanje i dostupnost odluka suda drugim sudovima i javnosti. Ovim se prevazilazi neprimenjivanje odredaba poslovnika koje uređuju vođenje opšteg i posebnog registra zbog njihove zastarelosti i reguliše nov radni proces vezan za objavljivanje odluka u bazi sudske prakse.

O sporazumu o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova

I majući u vidu potrebe četiri apelaciona suda da definišu uzroke koji dovode do različite sudske prakse među njima, kao i potrebe da se sačine i sprovedu konkretan plan aktivnosti koje treba preduzeti u cilju ujednačavanja sudske prakse i poboljšanja kvaliteta sudskih odluka kroz ujednačeno tumačenje zakona, na osnovu člana 24. Zakona o uređenju sudova i Plana VKS-a radi ujednačavanja sudske prakse I Su-7 24/2014 od 01.04.2014. godine, predsednici apelacionih sudova su međusobnim Sporazumima o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova, pored niza tehničkih i drugih pitanja u vezi sa organizacijom zajedničkih sastanaka, predvideli i poseban mehanizam za harmonizaciju sudske prakse na nivou apelacionih sudova, koji je u skladu sa članovima 29 i 29a Sudskog poslovnika. Zajedničke sednice se održavaju od 2014. godine i značajno su doprinele ujednačavanju sudske prakse, naročito za građansku materiju i materiju radnih sporova. Ovo je naročito važno, s obzirom na to da se veći broj predmeta u kojima su podnete predstavke pred Evropskim sudom za ljudska prava, odnosi na različitu sudsku praksu u radnim sporovima.

O planu aktivnosti Vrhovnog kasacionog suda radi ujednačavanja sudske prakse

Ovaj plan aktivnosti predstavlja vrlo značajan dokument koji sublimira aktivnosti VKS-a na harmonizaciji sudske prakse. Plan takođe propisuje obaveze sudova republičkog ranga (Privredni apelacioni sud, Prekršajni apelacioni sud i Upravni sud) u vezi sa harmonizacijom sudske prakse. Za svaki od ovih sudova su propisane posebne obaveze, kao što je donošenje godišnjeg programa aktivnosti radi ujednačavanja sudske prakse, organizacija godišnjeg savetovanje na kome se obrađuju sporna pitanja, objavljivanje odluka i izdavanje biltena i obaveštavanje VKS-a o sprovedenim aktivnostima, spornim pravnim pitanjima i utvrđenim pravnim stavovima. Može se reći da su ovim Planom uspostavljeni „temelji“ za norme i aktivnosti koje su kasnije usvojene, odnosno preduzete u cilju harmonizacije sudske prakse. Tako je Planom predviđeno organizovanje zajedničkih sastanaka apelacionih sudova, što je kasnije regulisano odredbama 29 i 29a Zakona o uređenju sudova i bliže uređeno Sporazumom predsednika apelacionih sudova. Takođe, Planom se predviđa za harmonizaciju sudske prakse vrlo važno vertikalno i horizontalno povezivanje između sudova, u smislu međusobnog uvida u odluke, koje je objavljuju upotrebom IT tehnologija, na osnovu čega je uspostavljanja jedinstvena elektronska baza sudske prakse.

Preporuke

Na osnovu sprovedene analize mehanizmima za harmonizaciju sudske prakse koji se primenjuju u našem pravosuđu, normativnog okvira koji uređuje ove mehanizme, rad odeljenja sudske prakse i druga pitanja od značaja za harmonizaciju sudske prakse, kao i načina na koji se sudske odluke čuvaju, objavljuju i usklađuju sa praksom ESLJP-a, u svrhu doprinosa postizanju Prelaznog merila 1.3.9 iz poglavlja 23 Akcionog plana, mogu se dati sledeće preporuke:

Mehanizmi za harmonizaciju sudske

Može se konstatovati da su postojeći mehanizmi za harmonizaciju sudske prakse, koji su propisani odredbama oba poslovnika, dobili svoju potvrdu u praksi. Oni su dobro normativno uređeni, tako da je teško dati primedbe i eventualne preporuke za poboljšanje. To se posebno odnosi na mehanizam koji su uređeni odredbama Poslovnika o uređenju i radu VKS-a. Potvrda efikasnosti mehanizma koji služi za usaglašavanje odluka veća sa praksom sudskog odeljenja je činjenica da su vrlo retki slučajevi u praksi da veće istraje na svojoj odluci iako je on po stavu odeljenja sudske prakse, sednice odeljenja i zajedničke sednice odstupilo od prakse suda. Kao efikasan i delotvoran svoju potvrdu u praksi je dobio i mehanizam za rešavanje spornih pravnih pitanja, koji je uređen Sporazumom predsednika apelacionih sudova o održavanju zajedničkih sastanaka.

■ Delotvorna primena ovih mehanizama pre svega zavisi od toga koliko je dobro u svakom sudu organizovan rad sudskog odeljenja i odeljenja sudske prakse, za koje je posebno važno da bude u dovoljnoj meri kadrovski osposobljeno da obavlja ove ali i druge zadatke u vezi sa harmonizacijom sudske prakse.

Unapređenje normativnog okvira

U Zaključcima su istaknuti određeni nedostaci u normativnom okviru, pre svega Sudskom poslovniku i Poslovniku o uređenju i radu VKS-a, kojim se uređuju pitanja od značaja za harmonizaciju sudske prakse. U vezi sa ovim nedostacima mogu se dati sledeće preporuke za njihovo prevazilaženja:

1. U svrhu jasnog regulisanja ko može pokrenuti inicijativu za zauzimanje pravnog shvatanja ili razmatranje postojećeg shvatanja od strane sednice odeljenja drugostepenog suda, uneti odredbu iz članu 36 stav 4 Poslovnikom o uređenju i radu VKS-a u, koji reguliše da „Inicijativu za zauzimanje pravnog shvatanja po pravnim pitanjima od interesa za rad sudskih veća u odeljenju mogu dati predsednik odeljenja, sudsko veće i sudija.
2. Kao što je istaknuto Sudski poslovnik ne reguliše način na koji sednica odeljenja razmatra i usvaja pravno shvatanje. Član 23 reguliše način usvajanja pravnog stava od strane sednice odeljenja. Mada se pravnom analogijom može pretpostaviti da se ove odredbe mogu primenjivati i na usvajanje pravnih shvatanja, preporuka je da se predlaganje, razmatranje i odlučivanje sednice odeljenja drugostepenog suda o spornom pravom pitanju i zauzimanju pravnog shvatanja jasno reguliše. Uzor može biti nađen u Čl. 36 st. 3 Poslovnika o uređenju i radu VKS-a, u delu koji reguliše da se:
 - ▶ „ Na sednici odeljenja sporna pravna pitanja razmatraju se na osnovu referata, koreferata, izveštaja i predloga propisa i akata, koji se dostavljaju uz poziv za sednicu odeljenja.
 - ▶ Inicijativu za zauzimanje pravnog shvatanja po pravnim pitanjima od interesa za rad sudskih veća u odeljenju mogu dati predsednik odeljenja, sudsko veće i sudija.
 - ▶ Podnosilac inicijative pismeno obrazlaže potrebu za zauzimanje pravnog shvatanja, ukoliko ranije nije postojalo ili potrebu za izmenu usvojenog pravnog shvatanja.
 - ▶ Na isti način postupa se kada sudsko odeljenje predlaže Opštoj sednici pokretanje inicijative za zakonsko regulisanje pojedinih pitanja, za izmenu i dopunu postojećih propisa i stavljanje predloga za ocenjivanje ustavnosti i zakonitosti zakona i drugih opštih akata.“

3. U Zaključcima je konstatovano da odredbe Sudskog poslovnika, koje uređuju rad odeljenja sudske prakse, nisu odgovarajuće sistematizovane, da su nepotpune, kao i da je deo odredbi zastareo i kao takav u praksi prevaziđen. U vezi sa tim, može se preporučiti:

- ▶ Da sve odredbe koje uređuju rad odeljenja sudske prakse budu grupisane pod naslovom „Odeljenje sudske prakse“ i „Sednica odeljenja sudske prakse“.
- ▶ Da se u članu 27 predvidi da se odeljenje sudske prakse obavezno osnivaju i u višim sudovima. Radi se o 25 viših sudova, kroz čiju se drugostepenu praksu i pravne stavove usmerava i praksa 66 osnovnih sudova. Imajući u vidu da se većina građana sa sudskom vlašću susreću zbog postupaka pred ovim sudovima, zbog veće transparentnosti koja podiže poverenje javnosti u njihov rad bili bi neophodno da praksa ovih sudova bude usklađena i dostupna opštoj i stručnoj javnosti, kao i drugim sudovima. Obzirom da odeljenja sudske prakse imaju vrlo važnu ulogu u usklađivanju sudske prakse, u obaveštavanju sudija o praksi i stavovima VKS-a, Ustavnog suda, ESLJP-a itd., kao i u objavljivanju odluka, potrebno je da se ona obavezno osnivaju i u ovim sudovima.
- ▶ U Članu 31, koji uređuje rad Sednice odeljenja sudske prakse, predvideti sve odluke koje se donose na ovoj sednici, obzirom da važeća odredba predviđa da ona samo priprema predloge o pitanjima iz sudske prakse koji će se izneti na sednici svih sudija, čime se svakako ne završava spisak poslova koja sednica odeljenja sudske prakse obavlja. Prethodno je izloženo da se na sednici odlučuje da se vrati predmet veću ako se u odluci odstupilo od prakse suda, kao i da se pokrene inicijativa za zauzimanje pravnog stava. Takođe, sednica odeljenja bi trebalo da odlučuje koje odluke, kao značajne za sudsku praksu treba učiniti dostupnim javnosti, putem objavljivanja u elektronskoj bazi sudske prakse. Navođenjem svih odluka koje ovo odeljenje donosi osiguralo bi se da se donošenje ovih odluka sprovodi u skladu sa odredbama koje uređuju način rada i donošenja odluka na sednici odeljenja. Uzor može biti nađen u Član 41 Poslovnika o uređenju i radu VKS-a. Takođe, uvidom u način rada odeljenja sudske prakse apelacionih sudova i VKS-a može se ustanoviti da ova odeljenja treba da obavljaju i druge poslove, posebno one u vezi sa obeležavanjem, anonimiziranjem i objavljivanjem odluka.
- ▶ Uvođenjem elektronske baze sudske prakse, koja sadrži odluke, pravne stavove i shvatanja sudova republičkog ranga i apelacionih sudova, prestala je potreba za vođenjem opšteg i posebnog registara u ovim sudovima. Sa druge strane nastala je potreba da se dodatno uredi novi radni procesi i obaveze koje u vezi sa unosom odluka u bazu sudske prakse. Preporuka je da se u skladu sa Uputstvom o načinu unosa sudskih odluka u bazu sudske prakse VKS-a, uredi postupanje sudskog veća, odeljenja sudske prakse, kao i tehničke službe koje vrše sam unos odluka u elektronsku bazu sudske prakse.

Unapređenje korišćenja elektronske baze sudske prakse VKS-a

Baza sudske prakse je postala izuzetno važan instrument za očuvanje institucionalne memorije u sudovima čije se odluke u njoj nalaze. Baza takođe omogućava horizontalno i vertikalno povezivanje između sudova u smislu međusobnog uvida u sudske odluke. Time je ostvaren osnovni preduslov za harmonizaciju prakse ovih sudova, što je u skladu sa Tačkom IV Plana aktivnosti VKS-a na harmonizaciji sudske prakse. Obzirom da je kroz javni deo baze omogućen opštoj i stručnoj javnosti uvid u praksu sudova, njom se omogućuje ostvarivanje veće predvidljivosti sudskog odlučivanja, što povećava pravnu sigurnost i poverenje javnosti u rad sudova.

■ Baza sudske prakse takođe omogućuje svim korisnicima da ukažu na eventualno postojanje različitih odluka, u istim činjeničnim i pravnim okolnostima, što uz redovno praćenje iznetih primedbi od strane odeljenja sudske prakse može omogućiti da sudovi blagovremeno reaguju i spreče dugoročnije postojanje ovakvih odluka, što je jedan od zahteva ESLJP-a.

■ U tom smislu, može se preporučiti da se u odeljenjima sudske prakse sudova čije se odluke nalaze u bazi sudske prakse, zaduže za svaku materiju posebno sudski pomoćnici ili pripravnici da redovno prate sadržinu unetih odluka drugih sudova u bazu, kao i eventualno iznete primedbe korisnika baze o neusaglašenosti unetih odluka. Ovo posebno važi za odeljenja sudske prakse apelacionih sudova, koja treba da vode računa o međusobnoj saglasnosti sudske prakse između ovih sudova. Zbog toga se takođe može preporučiti da se kroz mehanizam za harmonizaciju sudske prakse, koji je uređen Sporazumom predsednika apelacionih sudova o održavanju zajedničkih sastanaka, na sednicama odeljenja i zajedničkim sastancima obavezno razmatraju i neusaglašene odluke koje su uočene od strane odeljenja sudske prakse na koje su korisnici baze skrenuli pažnju.

Uključivanje odluka viših sudova u bazu sudske prakse

Iz istih razloga usled kojih je predloženo obavezno osnivanje odeljenja sudske prakse u višim sudovima, preporučuje se da se i odluke ovih sudova unose i objavljuju u elektronskoj bazi sudske prakse. Viši sudovi ostaju jedini drugostepeni sudovi u Srbiji čije odluke nisu dostupne i vidljive u bazi sudske prakse. Istovremeno, broj ovih sudova, njihova geografska rasprostranjenost i složenost i raznovrsnost predmeta u kojima ovi sudovi sude, uzrokuju neusklađenu praksu koja direktno utiče na građane, stvarajući pravnu nesigurnost. Sposobnost sudija viših sudova i sudske pomoći da vide odluke jedni drugima značajno bi ubrzali proces usaglašavanja sudske prakse u Srbiji.

■ Posebno je važno da odluke od posebnog interesa za formiranje percepcije javnost o borbi države i pravosuđa protiv korupcije i organizovanog kriminala budu dostupne javnosti, na način koji omogućuje lako pronalaženje ovih odluka. Uključivanjem odluka viših sudova u bazu sudske prakse omogućilo bi se redovno objavljivanje odluka Posebnih odeljenja za borbu protiv korupcije četiri viša suda, kao i odluke Posebnih odeljenja za organizovani kriminala i ratne zločine Višeg suda u Beogradu. Za sad se odluke ovih sudova ne objavljuju na jedinstven i sistematizovan način, što u mnogome otežava pristup struče i opšte javnosti ovim odlukama.

Unapređenje rada odeljenja sudske prakse

Kao moguće rešenje za problem hroničnog nedostatka sudijskih pomoćnika sa značajnijim stručnim znanjem i potrebnim iskustvom na poslovima sudske prakse, predloženo je uvođenje posebnog zvanja (npr. Savetnik za sudsku praksu) za pomoćnika na poslovima sudske prakse. Predlog je da ova pozicija bi bila stalna, sa odgovarajućom zaradom koja je viša od zarade drugih pomoćnika, čime bi se omogućilo i motivisalo karijerno napredovanje pomoćnika koji poseduju afinitet i stručnost za rad na ovim poslovima.

■ U skladu sa potrebama odeljenja sudske prakse apelacionih sudova, koje su iskazane u Uputstvu o radu odeljenja sudske prakse apelacionih sudova, preporuka je da se čl. 27 doda novi stav, koji bi predvideo da odeljenje sudske prakse sačinjavaju predsednik odeljenja sudske prakse i njegov zamenik, rukovodioci evidencije sudske prakse za pojedine pravne oblasti i njihovi zamenici, kao i sudijski pomoćnici i sudijski pripravnici, određeni godišnjim rasporedom suda.

■ Takođe je preporuka da sudovi, imajući u vidu sve poslove i zadatke koje odeljenje sudske prakse treba da obavlja, donesu precizan raspored poslova za sudije, saradnike i pripravnike u ovim odeljenjima, da na osnovi toga utvrde eventualne potrebe za prijemom novih pomoćnika i pripravnika za rad u ovim odeljenjima, te da u skladu sa tim predlože odgovarajući nacrt izmenjenog kadrovskeg plana.

■ U skladu sa potrebama odeljenja sudske prakse može se preporučiti i izmena Pravilnika o posebnim funkcionalnim kompetencijama za zaposlene u sudovima, javnim tužilaštvima i Državnom pravobranilaštvu "Službeni glasnik RS", broj 18 od 15. marta 2019., da se u članu 3, koji uređuje oblasti rada – uže unutrašnje jedinice u kojima se utvrđuju posebne funkcionalne kompetencije za zaposlene u sudovima, dodaju poslovi na harmonizaciji sudske prakse, kao i da se u skladu sa tim propišu posebne funkcionalne kompetencije za zaposlene u ovim odeljenjima.

Ažuriranje Otvorene Liste Deskriptora/ključnih reči baze sudske prakse

Kao što je već objašnjeno, Otvorena lista deskriptora baze sudske prakse, predstavlja osnov za pretraživanje sadržaja baze po osnovu pravnog instituta o kome se u odluci odlučuje. Kao takva omogućuje veoma efikasno sortiranje i pretraživanje odluka u bazi. Termin „Otvorena“ u naslovu dokumenta odnosi se na prirodu dokumenta koji treba da se stalno razvija. Osmišljen je da bude živi dokument koji bi trebalo periodično poboljšavati i proširivati kako bi bolje ispunio svoju ulogu alata koji olakšava pretraživanje odluka u bazi sudske prakse.

■ Aktuelna verzija Otvorene liste deskriptora Vrhovnog kasacionog suda, koju koriste i apelacioni sudovi, posle nekoliko godina praktične provere, sazrela je za dopunu. Periodično ažuriranje liste je neophodno kako bi se ona prilagođavala potrebama korisnika baze. Na osnovu dosada unesenih odluka u bazu, može se ustanoviti

pod kojim deskriptorima je unesen veći broj odluka. Unošenje većeg broja odluka pod istim deskriptorom u mnogome otežava pretraživanje tih odluka. To može ukazivati da je taj deskriptor previše opšte karaktera. U takvim slučajevima, deskriptor treba dalje razložiti na što specifičnije pojmove, kako bi se na osnovu njih omogućila dalja klasifikacija odluka.

■ U vezi sa iznesenim, može se preporučiti da se od strane VKS-a pokrenete inicijativa za dopunu Otvorene Liste Deskriptora. Sa tim u vezi, potrebno je dostavi dopis apelacionim sudovima kojim bi se pozvale sudije ovih sudova da u ostavljenom roku dostave svoje predloge za dopunu liste. Takođe se može organizovati poseban zajednički sastanak sudija VKS-a i apelacionih sudova na kome bi se razmotrili prispeli predlozi za dopunu Liste i eventualni razmotrila druga pitanja od značaja za unapređenje korišćenje funkcionalnosti baze sudske prakse. Na kraju ovog procesa, Redakcija sudske prakse VKS-a bi trebala da razmotri sve prispele predloge, te da na osnovu prihvaćenih predloga dopuni postojeću Listu. Dopunjena Lista Deskriptora bi se nakon toga od strane programera inkorporirala u bazu sudske prakse.

Izmena Pravilnika o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama

VKS je doneo novi Pravilnik o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama 23.06.2020. godine, koji je zamenio Pravilnik iz 2016. Iako se može reći da su novim pravilnikom ispravljeni mnogi nedostaci iz prethodnog akta, da bi se on mogao koristiti, pored VKS-a, i od strane drugih sudova čije se odluke objavljuju u bazi sudske prakse, kao i da bi se ubrzao i olakšao sam postupak anonimiziranja, potrebno je izvršiti određene izmene ovog pravilnika.

■ Potrebno je izmeniti član 2 koji uređuje na koje se sudske odluke primenjuje pravilnik, kako bi se njegova primena proširila na sve odluke sudova koje se objavljuju u bazi sudske prakse.

■ Takođe potrebno izmeniti i Član 10., koji uređuje pseudonimizaciju i anonimizaciju podataka u sudskim odlukama koje postoje u elektronskom obliku. Naime ovim članom je predviđeno da se anonimizacija imena i prezimena vrši zamenom sa dva ista velika slova, pri čemu se zadržava osnova svojstva tog lica u postupku. Ime i prezime lica koje je prvo navedeno u sudskoj odluci zamenjuje se sa slovima (AA), dok se svako sledeće navedeno ime i prezime lica zamenjuje sa druga dva velika slova, azbučnim redosledom slova (BB, VV,....).

■ Ovakav način anonimizacije onemogućava polu-automatsko anonimiziranje uz pomoć dostupnih IT alata. Naime, dostupan kompjuterski program, koji bi se mogao lako instalirati u svim sudovima, olakšava i ubrzava anonimizaciju, tako što obeleži sva velika slova i brojeve u tekstu odluke. Lice koje vrši anonimizaciju treba samo da odabere, jednim „klikom“, da li će reč zameniti početnim velikim slovom, kao kod ime i prezime, ili će reč ostaviti u tekstu u neizmenjenom obliku, ako je na primer u pitanju ime grada. Slična opcija postoji i za zamenu brojeva koji se pojavljuju u tekstu odluke. Ovaj vrlo jednostavan program znatno ubrzava sam postupak, i što je možda i važnije, smanjuje mogućnost za pogrešku usled eventualnog propuštanja da se zameni određeni lični podatak u tekstu odluke koja se objavljuje.

Obuka za poslove odeljenja sudske prakse

Rad u odeljenju sudske prakse zahteva posebnu stručnost, odlično poznavanje materijalnog i procesnog prava kao i sudske prakse najviših sudova u zemlji, prakse Ustavnog suda, Evropskog suda za ljudska prava itd. Takođe je neophodno posebno znanje potrebno za pravilno obeležavanje sudskih odluka u skladu sa Otvorenom listom deskriptora, kao i za odabir odluka od značaja za sudsku praksu, radi njihovog objavljivanja. S tim u vezi može se predložiti izrada početnog programa obuke za sudije i stručne saradnike za rad na poslovima sudske prakse, kao i uvođenje ove obuke u program obuke Pravosudne Akademije.

■ Imajući u vidu prelazno merilo 1.3.9 iz poglavlja 23 Akcionog plana „Srbija obezbeđuje kvalitativno unapređenje nacionalne sudske prakse, čineći je doslednijom i usaglašenom sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima“, posebna pažnja treba biti posvećena identifikaciji i rešavanju najčešćih pravnih pitanja koja dovode do kršenja normi EKLJP-a i unapređenju kapaciteta domaćih sudova da takva pitanja rešavaju u skladu sa praksom ESLJP-a. Kapacitet sudova se može podići organizovanjem odgovarajuće obuke za sudije i pomoćnike iz odeljenja sudske

prakse koja bi ih osposobila da pruži odgovarajuću asistenciju sudijama u veću u smislu pribavljanja odluka ESLJP-a koje odlučuju o pravnom pitanju koje treba da reši sudsko veće.

■ Takođe, obzirom na zadatak odeljenja sudske prakse da prati i proučava praksu VKS-a, Ustavnog suda i međunarodnih sudskih organa i međunarodnih institucija koje nadziru zaštitu ljudskih i manjinskih prava, kao i da obaveštava sudije, sudijske pomoćnike i sudijske pripravnike o pravnim shvatanjima sudova, potrebno je da se članovi odeljenja obučavaju da koriste raspoložive elektronske baze prakse ovih sudova i organa, počev od korišćenja baze Pravosudne akademije, koja sadrži odabrane odluke iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, koje su relevantne za Srbiju.

■ Pored navedenog, obzirom na izvršeno povezivanje između presuda ESLJP-a i odluka VKS-a i apelacionih sudova kroz bazu sudske prakse, potrebno je da članovi odeljenja sudske prakse sudova čije se odluke nose u bazu, budu obučeni da koriste sve funkcionalnosti ove baze, pa i one koje omogućuju dalje povezivanje novodonesenih odluka domaćih sudova sa odlukama ESLJP-a kojima su prethodile, ili koje sadrže pravni stav kojim se rukovodio domaći sud kod donošenja odluke.

■ Uz početni program obuke, važno je stvoriti uslove za sprovođenje praktične obuke kroz koju bi pomoćnici i sudije sa iskustvom na poslovima iz nadležnosti odeljenja sudske prakse preneli svoja znanja novim kolegama. Praktična obuka bi se sprovodila kroz postepeno uključivanje novih pomoćnika u poslove sudske prakse i neposredan nadzor nad njihovim radom. Nesumnjivo da bi se obuka značajno lakše, brže i uspešnije sprovodila ukoliko bi sudija i pomoćnik koji imaju iskustva na poslovima sudske prakse mogli da, pre svog prelaska na druge poslove, prenesu stečena znanja i veštine sudiji i pomoćniku koji će ga zameniti na tim poslovima. Ovim je zapravo predloženo da pored institucionalizovane obuke u okviru Pravosudne Akademije, novi kadrovi na poslovima sudske prakse prođu i kroz jedan oblik mentorske obuke, koja podrazumeva prenošenje znanja kroz svakodnevni praktičan rad. Mentorstvo kao specifično obrazovno rešenje omogućava najviši stepen individualizacije procesa obuke i pruža priliku da ona budu prilagođena aktuelnim potrebama mentorisanog lica.

■ Mentorstvo predstavlja složen, interaktivan proces komunikacije i međusobnih odnosa između pojedinaca različitog nivoa stručnosti, sa ciljem prenosa relevantnih znanja, veština, iskustava i psihosocijalne podrške za profesionalni razvoj. Da bi ovaj način obuke bio uspešan, mentor treba da bude dobar komunikator, motivator, kao i da ume da prenese svoje praktično znanje na drugog. Ove veštine se mogu steći kroz specifičan program obuke prilagođen konceptu – treninga za trenere, koji bi takođe trebalo sprovesti u okviru Pravosudne Akademije.

■ Predloženo je da se ovakav vid praktične obuke predvidi i Pravilnikom o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u sudu, gde bi se opisom poslova za sudije i pomoćnike u odeljenju sudske prakse predvidela i obaveza sprovođenja praktične mentorske obuke novih kolega. Da bi se izbegla situacija da novom sudiji ili pomoćniku u odeljenju sudske prakse nema ko da prenese stečena znanja i veštine, potrebno je prilikom kadrovskog planiranja imati u vidu potrebu sprovođenja ove praktične obuke, kako bi se predvidelo dovoljno vremena da iskusni sudija i sudijski pomoćnik pre svog eventualnog odlaska na nove poslove prenese potrebna znanja novim kolegama koje ih zamenjuju.

Podrška organizaciji zajedničkih sastanaka apelacionih sudova

Četiri apelaciona suda, u skladu sa članovima 29 i 29a Sudskog poslovnika, u cilju ujednačavanja sudske prakse održavaju Zajedničke sednice od 2014. godine do danas, kao i da su predsednici apelacionih sudova međusobnim Sporazumima o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova, pored niza tehničkih i drugih pitanja u vezi sa organizacijom zajedničkih sastanaka, predvideli i poseban mehanizam za harmonizaciju sudske prakse na nivou apelacionih sudova. Ovi sastanci su značajno doprinele ujednačavanju sudske prakse, naročito za građansku materiju i materiju radnih sporova. Može se preporučiti da se nastavi sa podrškom za održavanje ovih sastanaka. Ova podrška je u prethodnom periodu bila obezbeđena kroz različite projekte Evropske unije, Saveta Evrope, kao i od strane Misije OSCE-a.

■ Takođe bi se trebao poboljšati i način objavljivanja zaključaka sa ovih sastanaka. Za sad su oni teško dostupni javnosti i sudijama drugih sudova, obzirom da se ne objavljuju na jedinstven i sistematičan način. Predstavnicima apelacionih sudova bi na nekom od sledećih sastanaka trebalo da razmotre i usvoje nov način objavljivanja usvojenih zaključaka zajedničkih sastanaka, kao i izjašnjenja VKS-a povodom zaključaka. Mada usvojeni zaključci nemaju

obavezujuću snagu, kao smernice za rad nižih sudova bi trebalo da budu objavljeni na način koji omogućuje njihovu dostupnost svim zainteresovanim sudijama i pomoćnicima. Objavljivanje zaključaka je moguće vršiti kroz bazu sudske prakse, na sajtu nekog ili svih apelacionih sudova ili na sajtu VKS-a. Sa tim u vezi može preporučiti objavljivanje zaključaka kroz bazu sudske prakse, obzirom da ona omogućuje objavljivanje i pravnih stavova i shvatanja, sentenci i biltena. Imajući u vidu konstantno povećanje broja korisnika baze, ovim bi se omogućili najvećem broju lica da se upoznaju sa sadržinom ovih zaključaka.

Uputstvo o načinu unosa sudskih odluka u bazu sudske prakse VKS-a

Kako je već istaknuto, ovim Uputstvom se prevazilazi nedostatak primene odredaba poslovnika koje uređuju vođenje opšteg i posebnog registra zbog njihove zastarelosti i uređuje se novi radni proces vezan za objavljivanje odluka u bazi sudske prakse. Jedina preporuka u vezi sa ovim Uputstvom se odnosi na potrebu da se u njemu jasno definiše ko i u kom momentu je zadužen da vrši anonimizaciju odluka, pre njihovog objavljivanja u javnom delu baze sudske prakse. Naime, u dosadašnjoj praksi odeljenja sudske prakse apelacionih sudova "usko grlo" u postupku objavljivanja odluka je njihovo anonimiziranje. Ovo je posebno uočljivo u apelacionim sudovima u kojima nije određeno ko vrši anonimizaciju odluka. Da bi se poboljšala ažurnost neophodno je aktom suda odrediti dovoljan broj izvršilaca na ovim zadacima.

Uputstva o radu odeljenja sudske prakse apelacionog suda

Već je objašnjeno da su predsednici apelacionih sudova u februaru 2017. godine usvojili zajedničko Uputstvo o radu odeljenja sudske prakse apelacionog suda, kojim je, u nedostatku odgovarajućih odredbi poslovnika, bliže uređeno rad ovog odeljenja. U vezi sa sadržinom ovog Uputstva, može se dati preporuka da se umesto zastarelih odredbi koje uređuju vođenje opšteg i posebnog registra pravnih shvatanja, a koje su preuzete iz Sudskog poslovnika, zamene odgovarajućim odredbama Uputstva o načinu unosa sudskih odluka u bazu sudske prakse VKS-a, koje uređuje radni proces na unosu i objavljivanju odluka u elektronskoj bazi sudske prakse. Ranije je objašnjeno da svi apelacioni sudovi, umesto vođenja ovih registara, unose svoje odluke u bazu sudske prakse. Zbog toga bi bilo svrsishodnije da se ovim Uputstvom predvide jednobrazna pravila koja uređuju ovaj radni proces.

Sprovođenje obaveza sudova republičkog ranga na harmonizaciji sudske prakse

Kao što je već izneseno, Plan aktivnosti Vrhovnog kasacionog suda radi ujednačavanja sudske prakse propisuje obaveze sudova republičkog ranga (Privredni apelacioni sud, Prekršajni apelacioni sud i Upravni sud) u vezi sa harmonizacijom sudske prakse. Za svaki od ovih sudova su propisane posebne obaveze. Međutim, osim objavljivanja odluka u bazi sudske prakse i izdavanja biltena nije bilo moguće ispitati da li na koji način ovi sudovi izvršavaju svoje obaveze obzirom da o tome ne postoje javno dostupni podaci. Zbog toga se može preporučiti da VKS-a zauzme proaktivniji pristup i insistira na redovnom obaveštavanju od strane ovih sudova o sprovođenju predviđenih obaveza. Takođe, VKS bi mogao putem godišnjih sastanka sa ovim sudovima na temu harmonizacije sudske prakse ispitati efektivnost sprovedenih aktivnosti i raspraviti uočene probleme, kako bi u skladu sa nalazima preduzimao dalje aktivnosti.

Podizanje svesti o značaju harmonizacije sudske prakse i korišćenju alata za pretraživanje sudske prakse domaćih i stranih sudova

Mada imaju pristup različitim elektronskim bazama sudske prakse (u okviru Pravno-informacionog sistema, INTERMEX-ova baza sudske prakse, Baza sudske prakse VKS-a, Baze sudske prakse Ustavnog suda, kao i baze sudskih odluka koje postoje na portalima pojedinih sudova), prema sopstvenim izjavama mnoge sudije i pomoćnici vrlo retko u praksi koriste elektronske baze sudske prakse. Slična je situacija i kada je u pitanju korišćenje

raspoložive elektronske baze sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava. Većina ispitanih sudija i pomoćnika nije neposredno upoznata sa sadržinom baze sudske prakse Pravosudne akademije, koja sadrži odabrane odluke ESLJP-a, kao i sa sadržinom drugih baza sudske prakse ovog suda. Jedna od njih je na srpskom jeziku dostupna besplatno svim korisnicima, preko veb portala AIRE Centra.

■ Razlozi za nekorišćene baze sudske prakse mogu biti raznoliki, počev od ustaljenih navika da se u radu koriste samo papirna dokumenta, nedovoljnog vremena da se usled opterećenosti u dovoljnoj meri posvete istraživanju prakse drugih sudova, do nedovoljnog poznavanja mogućnosti koje im se pružaju korišćenjem ne toliko više novih tehnologija u radu. Bez obzira na razlog, može se konstatovati da sudije i pomoćnici nemaju ustaljen običaj da u pripremi donošenja odluka konsultuju praksu najviših sudova u zemlji, posebno VKS-a i Ustavnog suda, ali i ESLJP -a.

■ U vezi sa iznesenim, može se dati preporuka da se kroz organizaciju ciljanih obuka i savetovanja, kao i putem izrade i distribucije informativnih pamfleta i brošura podigne svest sudija i pomoćnika na svim nivoima, o značaju koji harmonizacija sudske prakse ima za očuvanje pravne sigurnosti kod građana i jačanje poverenje u sudstvo. Pred podizanja svesti, potrebno je da se sudije i pomoćnici upoznaju i obuče da koriste različite elektronske baze sudske prakse, kako najviših sudova u zemlji, tako i ESLJP-a i drugih međunarodnih sudova, koje im stoje na raspolaganju.

Ova publikacija je pripravljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ni Saveta Evrope.

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 46 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savet Evrope